

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. IV. Infantes institutione quo[ue] indigere, & quæ illa sit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

CAPVT IV.

Infantes institutione quoque indigere, & quæ illa sit.

Inter faciem quodq; mores formandi sunt.
§. 1. QVEM AD MODVM vxorem ducere liberum est, ita prolem in lucem editam educare, instituere necessarium, atque omnino ne ope, auxilioque destituatur, curandum est.

Crudelis in suum sanguinem, nulli nonit parcere.
Iniuriam itaque naturæ faciunt, quia legem immanem, & ætæror in Rempublicam inducunt, qualis erat illa Romuli: Monstrosos partus sine fraude necant. Crudelis etiam patria potestas, quæ ius vitæ & necis in filios vsurpabat; quia multos inconsulta patrum iracundia, plures calumniæ domesticae perdidit. Dura fuit abdicatio, quia filius esse negabatur, sed tamen iure, & legibus constituta fuit. Grauißima tamen parentum est crudelitas, qui inscios suæ conditionis, nihilque meritos, vel locis desertis, vel illis exponunt, unde accipi & educari possint. Thebanorum ea de re iusta erat, & humanitatis plena lex; quæ capitis supplicium decernebat, si quis infantem in solitudine exposuisset, neq; enim tantum homicidium, sed etiam cædes innocentis erat. *Ælian. libr. 2. Var. hist.*

Expositio infantum capitalis.
Quod si alere natum non posset, ad magistratum cum fasciis deferrebat, à quo paruo precio in seruitutem vendebatur. Optima, ac misericordissima lex est Christianorum, qui quidem exponentibus penam infligunt. nam & patria potestate eos eximunt, & alii pœnis parentes afficiunt, leuiores, quam pro merito; quia nascentium incolunitati consulunt; ne necare, atque abscondere, quam exponere malint. Valentiniani, Valentis, Gratiani Cæsares edictum est. *Vnusquisque sobolem suam nutriat: quod si exponendam eam putauerit, animaduersioni, quæ constituta est, subiacebit.*

§. 2. Quæ igitur filio, aut filia, cura est adhibenda primo quin quennio siue lustrò?

Nitius puniuntur, qui infantes exponunt, ne eos occidere malint.
Cum illa ætate mens infima sit, nec instrui possit, solius corporis cura habebitur, ita tamen ut illa seruentur, quæ sensuum tum exteriorum, tum interiorum integritati, & viuacitati conducunt. *Quid enim hortetur, inquit D. Hieronymus Ep. 17. ad continentiam, quæ placentas desiderat? quæ in sinu matris garrula voce balbutit? cui dulciora sunt mella, quam verba? Audiatur profunda Apostoli, quæ anilibus magis fabulis delectatur? Prophetarum enigmata sentiat, quam tristior gerula vultus exagitat? Euangelii intelligat maiestatem, ad cuius fulgura omnis mortalium sensus habetur? ut parenti subiiciatur, hortetur, quæ manu tenera ridentem verberat matrem!*

Sunt tamen quæ patri, quæ matri circa tam paruos præcipiam. Ad bonam educationem opus est apparatu.

Primo quin quennio sapientia instrumenta adornantur.
§. 3. Primum est, ut ante quinquennium ea agantur, quæ sint rudimenta futurae spei. Plato in triuium nutrices, puerosque conuenire iussit, tum ut liberiore aura fruerentur, tum ut nutricum mores in publico notari possent.

Deinde, etiam hac in ætate, diligens, curiosus, fastidiosus sit delectus gerularum, ancillarum, seruatorum, qui filiolum custodiunt, curantque. Ut sint honesti moribus; nam eorum quos primum intuentur mores referunt. Curandum ne anilibus fabulis prauas, absurdasque opiniones illis ingerant

In publicum interdum ducendi, ut autem assuescant.
Puerorum infantia primo errorem cum lacte bibit. sed de his supra monui.

§. 4. Loquendieriam fundamenta ponent, qui

cum tenero alumno agunt, nec balbutiem eius, per blanditias & iocos imitabuntur. Quia peruersæ loqui addiscunt. Plurimum autem operæ, in sermone formando collocabit prudens pater.

Quid voueat dulci nutricula maius alumno, Quam sapere, & fari ut possit, quæ sentiat?

Cum vero voces, vocumque articulatio, & sibili, accentusque à consuetudine pendeant, seligendi sunt qui clara, dulci, genuina pronuntiatione vtantur, ita futurum est, ut à quibus ligna rerum percipit paruulus, etiam emendatæ pronuntiationis morem hauriat. Gracchi eloquentiam, in sinu matris didicere. Nos quoque gentium consuetudo id admonet; quis enim externæ nationis ita linguam sonat, ut non patriam simul spiret? Dorum erat etiam cum Attice loquerentur, & *halusopia*, lato enim ore verba ducebant. Et nos quoque latine loquentes, pergentes ex sono vocis distinguere possumus. Vnde vero est, ut nunquam pronuntiandi modum dediscant, quem primis annis hauerunt? Quia quod primum discimus, arctissime animo, & quasi altera natura adhaeret. Cur tribus Ephraim, gentile vitium retinuit, ut dicere non possent Schibboleth, sed leniore sono Sibboleth? A matre, vel nutricula, ancillulaque aliqua, quæ vel ipsius Ephraim, vel filiorum eius infantiam informauit. Quemadmodum igitur cura adhibetur, ne tenera crura, aut brachiola distorte crescant, ita quoque lingua formanda est, non imperiis, quorum necdum ætas illa capax est, sed articulata, gentis transpuræ enunciatione; recte enim loqui discet, si sit. *Vnus linguae vitium in totam gentem transpuraque enunciatione; recte enim loqui discet, si sit.*

§. 5. Discere etiam nonnulla, tam tenera ætas, si magistrum habeat idoneum, poterit, sed ludendo discet, non laborando. Non est hæc cura puerilis, quamuis in puero. Certe vir magni ingenii, ac sanctitatis Hieronymus, nec ab officio, nec ætate sua abhorrebat existimauit, inter sublimia studia sacrarum literarum, puerilem ætatem docere. Illa lingua, quam audiit antiqua, miratur præfens Ecclesia, quam ut acuti telum fulminis hæreses exhorruerunt, paratus virginis tenellæ verba formare. Epist. septima, ita loquitur: Ipse, si Paulam miseris, & magistrum me, & nutricium spondeo. Gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo, multo gloriosior mundi Philosopho, qui non regem Macedonum, Babylo nio periturum veneno, sed ancillam & sponfam CHRISTI erudiam, regnis cælestibus offerendam.

Quapropter Societatem nostrā iniqui; nonnulli carpunt: dū idcirco minus religiose, eam Deo seruire credunt, quod ad pueriles Scholas sese demittit, malent eam in sola Theologia occupari. Quos contra cum opus fuerit disputabo. Nunc vnum eos considerare peruelim, plerosque hominum, antequam studiis illis idonei reddantur, plurima, accuratissimaque egere disciplina.

Nec tacuit vir prudentissime humilis, quid discendum censeret. Epist. 12. Itaque Pacatula nostra hoc Epistolium post lectionem suscipiat, interim modo literarum elementa cognoscat, iungat syllabas, discat nomina, verba consociet: atque ut voce tinnula ista meditetur, proponantur ei crustula, mulsæ, præmia, & quidquid gustu suauis est, quod vernalis in floribus, quod rutilat in gemmis, quod blanditur in pupis, acceptura festinet: interim & tenero tener pollice fila ducere, rumpat saepe stamina, ut aliquando non rumpat: post laborem lufibus gestiat: de matris pendeat collo; rapiat oscula propinquorum: pñalmos mercede decanter: amet, quod cogitur discere, ut non opus sit, sed delectatio, non necessitas, sed voluntas.

Pluribus eadem pene, sed quæ sapientiam veterem habeant; Epistol. sept. Sic erudienda est anima, qua

Sibilos quis que sua gēris, non tantum verba tenet.

Sua lingua cum exera lingua plerumque sonum miniscunt.

Vnus linguae vitium in totam gentem transpuraque enunciatione; recte enim loqui discet, si sit.

Per ludum multa discere pueri solent.

Magnorum virorum est formare linguas paruulorum.

Societas Institutio nem puerilis ætatis complexa magnis exemplis defenditur.

Amor discendi ingenium præstat.

Industria
doctos pue-
ros efficere
potest.

Cauendum
ne oderint
vtilia par-
vuli.

Regium est
sapientia
rudimentis
præfidere.

Frigus plan-
tas, segetes,
atque adeo
infantes fir-
mat.

Moderato
frigori af-
fuescant, ni-
mio stupidi
redduntur.

Labor pue-
ritia incre-
mentum
impedit.

Eiulatus
puerorum
eorum est
exercitium.

qua futura est templum Dei, nihil aliud discat audire, nihil lo-
qui, nisi quod ad timorem Dei pertinet. Turpia verba non in-
telligat: cantica mundi ignoret, adhuc tenera lingua psalmis
dulcibus imbuatur. Procul sit ætas lasciva puerorum: Ipsa puel-
la, & pedisequa à secularibus consortiis arceantur; ne quod
male didicerint, prius doceant. Fiant ei litteræ, vel buxæ, vel e-
burneæ, & suis nominibus appellentur, ludat in eis, vt & Iulus
ipse eruditio sit, & non solum ordinem teneat literarum, vt
memoria nominum in canticum transeat, sed & ipse inter
se crebro ordo turbetur, & mediis vltima, primis media misce-
antur; vt eas non sono tantum, sed & visu noverit. Cum vero
cæperit, trementi manu stylum in cera ducere, vel alterius su-
perposita manu tenere, regantur articuli, vel in tabula sculpan-
tur elementa; vt per eosdem sulcos inclusa marginibus trahan-
tur vestigia, vt foras non queant euagari. Syllabas iungant ad
premium, & quibus illa ætas deliniri potest, munusculis inui-
tetur. Habeat & in discendo socias, quibus inuideat, quarum
laudibus mordeatur. Non obiurganda est, si tardior sit, sed
laudibus excitandum est ingenium, vt & vicisse gaudeat, &
victa doleat. Cauendum imprimis ne oderit studia, ne amaritu-
do eorum, præcepta in infantia vltra rudes annos transeat. Ipsa
nomina per qua consuecit paulatim verba contexere, non sint
fortuita, sed certa & coæruata de industria, Prophetarum
videlicet, & Apostolorum, & omnis ab Adam Patriarcharum
series, de Matthæo, Lucaque descendat, vt dum aliud agit, fu-
tura memoria præparetur.

§. 6. Præfideat his exercitationibus filiorum pa-
terfamilias, etiam rex, & princeps, multo que glorio-
riorem functionem arbitretur, quam fuerit olim a-
gonothetarum in Græcorum spectaculis, vel Romanorum,
Illic morum excidia, & mortes, hic virtutum
initamenta peraguntur.

§. 7. Finiam vbi nonnulla de corporis cura, præ-
cepta dederò. Instrumentis regere ea consueuerunt,
ne distorqueantur, ita Aristoteles lib. 7. cap. 17. Polit.

Monet & aliud, quod nullo modo in vtu est, reuo-
cari tamen possit. *Συμμετρίαν δὲ ἐν τοῖς, ὅτι αἰετὶς τὰ φύλα
αὐτοῦ, ὅτι ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ.* Conducat statim à puero eos ad
frigora assuefacere. Hoc enim & ad sanitatem, & ad bel-
licas res vtilissimum est, itaque barbari hoc faciunt,
& sane fieri potest, ob calorem natium facile pueri
frigus pati possunt. Celtæ natos ad flumina durabāt,
Idem Gothi suis Olaus magnus tribuit. Thraces
quoque ad frigoris tolerantiam suos erudierunt: Si-
don. carn. 2.

Excipit hic natos glacies, & matris ab aluo
Artus infantum molles nix ciuica durat.

Britanni veteres, vt Cæsar habet lib. 5. de bello Galli-
co, inter pericula celerissime se in paludes abdebant,
frigoris tolerantissimi.

Monet & hoc prudenter; Illis annis nec labori,
nec disciplinæ admouendos, ne incrementum impe-
diant. Lulus id consecuturos constar, sed ipsa ludicræ
exercitationes futurorum negotiorum debent esse
quædam imitationes. Neque vero lacrymas, & com-
plorationes inhibere conuenit: exercitii enim loco
sunt, venas, arteriasque dilatant, & roborant, & vt
docet Aristoteles iuuant incrementum: sunt enim
γυμνασία τοῖς σώματι, exercitia corporibus. Neque alia
causa est, cur in primis annis, rusticorum proles
forticula sit, diuitum imbecillior, quam quod exer-
citio naturali hæc destituatur, illa abunde fruatur,
negociosis matribus ad alia versis, ploratumque &
eiulatum negligentibus.

C A P V T V.

Institutio puerorum iam adultiorum, & qui-
bus in rebus illa versetur, & de
moribus.

§. 1. **A** quinquennio ad septennium earum artium, Biennio
quas amplexaturi sunt, Aristoteles vult eos
esse spectatores. Quod sic accipies, vt tamen tenerio-
ris ætatis exercitia retineant, & cura aliqua affician-
tur, erga illa quæ seria sunt. Quæ vero discenda sunt,
partim ad animum pertinent, partim ad externas res.
Ad animum pertinet studium virtutum, artiumque li-
beralium, ad externa, omnium artium, quas *πάσαι
ἀνάγκη* appellant, exercitationes. Harum omnium mu-
nia Reipublicæ necessaria sunt, atque de hisce agen-
dum mihi hoc loco est.

§. 2. Quod ad pietatis, virtutumque studia attinet
de eo multis libro secundo, & primo actum est, est e-
nim hoc maximum, & proprium hominis bonum: *Virtuti-
um hoc maximum, & proprium hominis bonum:*
Virtuti omnes artes, quauis contemptæ seruiunt,
omnesque tam honorata seruitute ingenuæ, &
liberales efficiuntur. Ea enim vis virtutis est, vt ser-
uitutem faciat regnum; postquam Deo seruire,
regitare est. Intuere PAVLVM Apostolum, vas
electum, regum, & orbis doctorem, à tertio cælo de-
scendentem, & de pellibus tabernacula confuentem,
vt sine sumptu ponat Euangelium, vt alimenta
ministrent manus istæ, ne Ecclesias grauaret, ne daret
occasionem maledicis, quasi non populorum salu-
tem, sed opes suas quereretur.

Sed de pietate, & virtute ante dictum est; hoc præ-
cipue cura habeat respicere, vt cultus Dei vigeat;
olim id difficile fuit, cum auratum fulgeret capito-
lium, & ex omni templo, oracula dæmones funde-
rent. Nunc inuidans ad Ecclesias populus, & in pie-
tatem effulse vires, omnibus pietatem suadent, &
quodam modo extorquent. Pudeat principem, in
medio Christiani orbis, aut exiguum, aut nullam du-
cere rationem pietatis, cum per Indias trophæa cru-
cis erecta legit, barbaræ gentes, humanæ carnis vifce-
ratores, posita feritate martyria patiuntur, & cælo
inferuntur, veniunt ab oriente Cambaiani, Iaponii,
Chinenses, à Meridie Æthiopes, ab occidente Brasi-
lii, Mexicanii, Floridiani, & sedent cum Christo in
regno Dei, filii autem regni, quorum auita est posses-
sio religionis, eiiciuntur in tenebras exteriores. Mat-
thæi 8.

§. 3. Causa tanti mali est, teneræ ætatis, neglecta
institutio. Arbores teneras & prima frondium ger-
mina, pruina adurit, facile adolescentia corrumpitur,
si doctrina sacra non erigitur. A teneris sanctissimam
fidem, morefque doceatur infans. Oret ad mensam
patris tenellus infans, & trimula virguncula laborio-
sa verba symboli balbutiat, filiorum semisfontibus
verbis, iungatur integer parentum affectus. Tabulis
illis puris, nulla immunditie fordidatis, de spiritali
lauacro candentibus, inscribantur dulcia diuinitatis
eloquia.

Agnoscant patrem suum in cælis, discant vitam
hanc mortalem esse, viam in cælestem, intelligant
se regni æterni candidatos. Horreant magis vitia,
quam spectra, & dæmonas, nec ignorent, se quo-
tidie de vita dimicare. Exponit ista idem quem citavi
Hieronymus Ep. 7. Discat statim, quam habeat & alte-
ram auiam, quam amitam; cui Imperatori, cui exercitui ti-
runcula nutriatur, illas desideret, ad illas tibi mitteretur abces-
sum. Ipse habitus, & vestitus doceat eam: cui promissa sit. Cæue
ne aures eius perfores: ne cerussa, & purpurisso consecrata Chri-
sto ora depingas: nec collum auro, & margaritis premas: nec
caput gemmis oneres: nec capillum irruses, & ei aliquid de
gehennæ ignibus aufpiceris, habeat alias margaritas, quibus po-
stlea venditis, emptura est preciosissimum margaritum. Prætexta
ta, nobilissima quondam semina, iubente viro Hymettio, qui
patruus Eustochii Virginis fuit, habitum eius cultumque, mutauit,
& neglectum crimem mundano more texuit sibi, vincere cu-
piens

Pietas inter
bona exem-
pla facili.

Pietatis
magna pars
ad barbaros
migravit.